

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/76597,Prekursorzy-harcerstwa.html>

Legiony na froncie wschodnim nad Styrem. Obóz skautowy (fot. NAC)

ARTYKUŁ

Prekursorzy harcerstwa

Autor: KATARZYNA ŁYSAK 01.12.2020

Idee skautowego wychowania młodzieży, wypracowane przez gen. Roberta Baden-Powella na przełomie XIX i XX wieku dotarły również na ziemię polskie. Złożoność ówczesnej sytuacji geopolitycznej wpłynęła na odmienność polskiego ruchu skautowego.

Skauting przyjął się na ziemiach polskich stosunkowo szybko. Sprzyjała temu polska myśl pedagogiczna oraz istniejące towarzystwa sportowe i samokształceniowe. Organizacją określaną mianem przedharcerskiej jest

niewątpliwie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, utworzone w 1867 r. we Lwowie. Miało ono charakter wychowawczo-sportowy i propagowało hasło „W zdrowym ciele zdrowy duch”. Ponadto cieszyło się poparciem władz austriackich i mogło położyć fundamenty dla legalnego rozwoju harcerstwa w Galicji.

Najżywiej skautingiem zaczęło interesować się „Zarzewie”, do którego dotarł podręcznik Baden-Powella *Scouting for boys*, przysłany przez mieszkającego w Wielkiej Brytanii polskiego publicystę i pisarza Edmunda Naganowskiego. Przetłumaczenie tego dzieła zostało zlecone Małkowskiemu jako kara za spóźnienie się na ćwiczenia w styczniu 1910 r.

Kolejnym środowiskiem, które przyczyniło się do powstania harcerstwa był utworzony w 1887 r. Związek Młodzieży Polskiej „Zet”. Zaangażowana młodzież urządzała manifestacje patriotyczne, starając się uświadamić społeczeństwo i obudzić ducha narodowego. Część członków organizacji utworzyła 13 marca 1909 r. niezależny „Zet”, który do historii przeszedł jako „Zarzewie”.

Dużą rolę w procesie kształtowania się ruchu harcerskiego odegrało również towarzystwo Eleusis. Pierwsze takie środowisko w Krakowie powstało 22 stycznia 1903 r. i początkowo pozostawało pod ideowym przywództwem filozofa i wykładowcy na Uniwersytecie Jagiellońskim, Wincentego Lutosławskiego. Towarzystwo propagowało poczwórną wstrzeźliwość od alkoholu, tytoniu, kart oraz rozpusty. Kontrola nad tymi nałogami miała dać siłę jednoczącą naród. Członkami Eleusis było wiele wybitnych postaci, które budowały potem polskie harcerstwo, m.in. Andrzej Małkowski, Olga Drahonowska-Małkowska, Tadeusz Strumiłło, Jerzy Grodyński i Ignacy Koziński.

Olga i Andrzej Małkowsky

Karne tłumaczenie

Najżywiej skautingiem zaczęło interesować się „Zarzewie”, do którego dotarł podręcznik Baden-Powella *Scouting for boys*, przysłany przez mieszkającego w Wielkiej Brytanii polskiego publicystę i pisarza Edmunda Naganowskiego. Przetłumaczenie tego dzieła zostało zlecone Małkowskiemu jako kara za spóźnienie się na ćwiczenia w styczniu 1910 r.

20 marca 1911 r. rozpoczęto we Lwowie pierwszy kurs skautowy. Wykłady na podstawie podręcznika Baden-Powella, prowadzone głównie przez Małkowskiego, gromadziły około 200 osób obojga płci.

Wraz z postępami w pracy wzrastało w młodym studencie zainteresowanie ruchem, który wszechstronnie wspiera rozwój młodych ludzi. Tak, by mogli wykorzystywać swoje umiejętności jako wzorowi obywatele. Małkowski dostrzegł w książce Baden-Powella szansę dla polskiej młodzieży, która pragnęła ofiarować swój

zapał zniewolonej ojczyźnie. Zrozumiał także, że zalecenia Anglika należy dostosować do polskich realiów i tradycji. W liście do Baden-Powella pisał

„[...] Nie możemy zaakceptować zasady lojalności wobec monarchy, ponieważ my Polacy, go nie mamy. Byliśmy więc zmuszeni zastąpić tę lojalność, lojalnością wobec naszego najświętszego narodowego pojęcia Ojczyzny [...]”.

Pierwsze drużyny skautowe w Galicji

Entuzjaści skautingu przekonali władze „Sokoła” do współpracy, dzięki czemu zyskali legalne zaplecze organizacyjne i wsparcie wykwalifikowanej kadry. Zainteresowanie skautingiem rosło, a 20 marca 1911 r. rozpoczęto we Lwowie pierwszy kurs skautowy. Wykłady na podstawie podręcznika Baden-Powella, prowadzone głównie przez Małkowskiego, gromadziły około 200 osób obojga płci.

Drużyna ze sztandarem podczas marszu, 1918 r. (fot. NAC)

Efekty były fascynujące. 22 maja 1911 r. powstały pierwsze cztery lwowskie drużyny skautowe: im. T. Kościuszki, im. J. K. Chodkiewicza, im. S. Mohorta oraz im. płk E. Plater, będąca drużyną dziewczęcą. W tym samym czasie powstała również Naczelna Komenda Skautowa, którą tworzyli: dr Kazimierz Wyrzykowski jako Naczelny Komendant Skautowy, Małkowski, Franciszek Kapałka, Czesław Pieniżkiewicz, Jerzy Grodyński, Alojzy Horak i Olga Drahonowska. W grudniu 1911 r. komenda przekształciła się w Związkowe Naczelnictwo Skautowe.

Sytuacja w zaborach rosyjskim i pruskim

W zaborze rosyjskim droga do skautingu była bardziej skomplikowana niż w Galicji. Wszelkie podejmowane

działania miały charakter konspiracyjny. Ponadto „Sokół” działał tutaj półjawnie. Z tego powodu nie mógł stanowić tak dużego wsparcia dla nowego ruchu.

Środowiskiem, w którym skauting zaczął się rozwijać, była powstała w styczniu 1910 r. Organizacja Wojskowa im. Waleriana Łukasińskiego. W grudniu 1911 r., na mocy porozumienia ze Związkiem Naczelnictwem Skautowym, powstała tajna Naczelna Komenda Skautowa dla Warszawy i Królestwa Kongresowego. Na jej czele stanął Czesław Jankowski. Samodzielność, jaką zyskało to środowisko, wynikała głównie z potrzeby prowadzenia działań o charakterze konspiracyjnym.

W dniach 24-25 marca 1912 r. odbył się we Lwowie zjazd drużynowych i plutonowych skautowych. Na spotkaniu, które zgromadziło ponad stu uczestników z ziem całej Małopolski, poruszano teoretyczne zagadnienia skautingu, dyskutowano nad stroną ideową oraz prowadzono ćwiczenia polowe.

Najtrudniejsze warunki dla rozwoju polskiego skautingu panowały w zaborze pruskim. Wynikało to z trudności w nawiązywaniu kontaktów z innymi zaborami. Wiadomości o skautingu dotarły tam poprzez członków „Zarzewia”, a wykorzystane zostały przez kadry instruktorskie Polskich Drużyn Strzeleckich oraz członków Towarzystwa Tomasza Zana. Pierwszy kurs informacyjny w Poznaniu w sierpniu 1912 r. przeprowadzili Grodyński i Strumiłło. Po nim nastąpiło utworzenie Poznańskiej Komendy Dzielnicowej, w której przewodnictwo objął Ksawery Zakrzewski. 17 października 1912 r. powstał pierwszy poznański zastęp skautowy, przekształcony niebawem w I Poznańską Drużynę Skautową. Zapoczątkowało to organizowanie się drużyn w całej Wielkopolsce.

Zjazd we Lwowie, polska delegacja w Birmingham

Tymczasem Związkowe Naczelnictwo Skautowe działało coraz prężniej. W dniach 24-25 marca 1912 r. odbył się we Lwowie zjazd drużynowych i plutonowych skautowych. Na spotkaniu, które zgromadziło ponad stu uczestników z ziem całej Małopolski, poruszano teoretyczne zagadnienia skautingu, dyskutowano nad stroną ideową oraz prowadzono ćwiczenia polowe. Efektem pracy na zlocie było nakreślenie planu działania, który

kładł nacisk na rozwój moralny zarówno młodzieży, jak i kadry instruktorskiej oraz na ścisłe przestrzeganie prawa skautowego.

**Drużyny żeńskie podczas marszu,
1918 r. (fot. NAC)**

Wydarzeniem o dużym znaczeniu moralnym i ideowym był udział polskiej reprezentacji w III Wszechbrytyjskim Zlocie Skautowym w Birmingham, w lipcu 1913 r. Delegację stworzyli skauci z wszystkich trzech zaborów, a nad ich obozem powiewała polska flaga i widniał napis „Poland”.

Powstanie Związku Harcerstwa Polskiego

Wybuch Wielkiej Wojny był dla polskich skautów pierwszym dużym sprawdzianem umiejętności nabytych w krótkim czasie kształtowania się ruchu na ziemiach polskich. Uwydatniły się różnice ideowe oraz organizacyjne, które dzieliły poszczególne środowiska. Mimo to dążono do skonsolidowania ruchu. Efektem tych działań było zorganizowanie w dniach 1-2 listopada 1918 r. w Lublinie zjazdu delegatów, na którym podjęto uchwałę o zjednoczeniu wszystkich istniejących organizacji w jeden Związek Harcerstwa Polskiego.

**Drużyna skautów. Pocztówka,
Poznań (fot. Biblioteka
Narodowa)**

COFNIJ SIĘ